

FESTIVAL IDIȘ

A

cum 15 ani, Teatrul Evreiesc de Stat din București sărbătorește un secol de la înființarea primului teatru profesionist în limba idiș din lume, eveniment petrecut în 1876 la Iași, la Grădina «Pomul Verde», din inițiativa și sub conducerea scriitorului-artist-animador Avram Goldfaden, și salutată la vremea respectivă de cronicarul teatral Mihai Eminescu. Și iată că acum, după 115 ani, evocarea istoricele întâmplări de la «Pomul Verde» capătă un caracter internațional, bucurându-se de participarea nu numai a unor oaspeți-spectatori, ci chiar a unor trupe și a unor artiști de peste mări și țări.

Programul Festivalului internațional «Zilele Teatrului Idiș», desfășurat între 7 și 13 octombrie, a cuprins manifestări numeroase și cu caracter variat, conturând trecutul, prezentul și viitorul acestei străvechi culturi, menținută prin veacuri datorită tenacității, înțelepciunii și umorului neseecat al poporului evreu, trăsături ce se reflectă cu evidență și în teatrul său.

Ca și la Centenar, spectacolul aniversar al TES București a fost **Evreica din Toledo**, cu aceeași dramatizare, aceeași regie (George Teodorescu) și aceeași scenografie (Dan Jitianu), ca un semn de continuitate în programul teatrului din strada Luliu Baraș. Ce a fost totuși nou în acest spectacol, lucrat cu rigoare și sobrietate de George Teodorescu, rezonând în actualitate prin chemarea la toleranță și înțelegere, la respectul reciproc între oamenii de neamuri și credințe diferite? În primul rând, trupa. Dacă privim distribuțiile celor două spectacole — din 1976 și 1991 — observăm că majoritatea interpretelor de azi sînt tineri sau, în orice caz, alții decît cei de atunci. Nu e cazul să facem acum o comparație. Putem totuși remarca un fenomen care exprimă condiția **de azi** a Teatrului Evreiesc din București: toți actorii sînt profesioniști solid pregătiți, ceea ce asigură, prin stilul modern de joc, nivelul de profesionalitate al spectacolului însuși. Dar, pentru cei mai mulți interpreți, limba idiș este o limbă învățată, nu limba maternă, ba, pentru cei care nu o vorbesc deloc, este limba personajului pe care-l interpretează, făcînd, deci, parte din elementele de compoziție în construirea rolului. Talentul și perseverența pot face minuni în această direcție. Lucru ce se vede și în acest spectacol, în care co-

laborează, într-un excelent spirit de echipă, actori experimentați din «vechea gardă» TES, ca Rudy Rosenfeld (în subtilul și fals candidul Belardo), Leonie Waldman Eliad (majestuoasa Regină mamă), Lucia Maier, Nușa Stoleru-Pongratz, și neofiți ai limbii idiș dar nu și ai artei actoricești, printre care Roxana Guttman (în rolul titular, căruia îi conferă frumusețe, sensibilitate, forță emoțională), Cornel Ciupercescu (un energic, viguros și totodată vulnerabil prin iubire Alfonso, Regele Castiliei), alături de cel mai nou membru al ansamblului, Corado Negreanu (ușor patetic, dar pe deplin convingător în rolul complex al lui Don Yehuda, agerul Ministru de Finanțe, tată iubitor al tragicei Raquel), precum și de cea mai tânără, cred, membră a trupei, încă studentă, Luana Stoica (semeața Regina, aprigă sub aparența de fragilitate). Acestora li se adaugă nume cunoscute de actori ce slujesc cu seriozitate și adevărate roluri de mai mare sau mai mică importanță: Nicolae Călugărița, Constantin Cotimanis, Dan Tufaru, Eugenia Balaure, Răzvan Popa etc. Solid construit, temeinic lucrat artistic, spectacolul îi impune caracterul emblematic, îndemnînd la reflecție perpetuă asupra maximei transmise în final sălii: «Memorie egal veghe»

Dintre oaspeții, o surpriză plăcută ne-a produs Teatrul «Mazltov» din Kiev, care, în ciuda tinereții (a împlinit abia doi ani de existență), vizibilă în prospețimea și elanul jocului, dovedește maturitate artistică și pare a avea un profil deja constituit, marcat de predilecția pentru muzică și dans. Primul său spectacol s-a intitulat, de altfel, **O seară de muzică și balet evreiesc** și a cuprins piese diverse ca tonalitate, inspirate din teme biblice și împletind elemente ale baletului clasic cu dansul folcloric, într-o sinteză căreia muzica veche evreiască îi subliniază specificul etnic. În regia sigură și coregrafia inventivă semnate de Alla Rubina, cu contribuția scenografiei lui Lev Filippov, spectacolul a dobîndit coerență prin intermediile muzicale de un savuros umor, datorate cuplului de violoniști-mimi deosebit de originali Naum Feldman și Yakov Pekerman. Cel de al doilea spectacol al trupei kievene, **Freilechs**, un «carnaval de nuntă în două acte» de Z. Șneer, este dedicat memoriei marelui actor și regizor S.M. Mihoels, care a creat premiera acestei colorate alcătuirii scenice, în 1945, la Moscova. Deși cu unele lungimi și excese sonore, spectacolul e o revărsare de vioiește în muzică și dans, parcurgînd întregul ritual folcloric al unei nunți evre-

iești. Directorul artistic al teatrului, Grigori Melski, e regizorul spectacolului și totodată primul «badhen» (crainic și animator) al veselului ceremonial, dovedindu-se și un actor cu prestanță. Alături de el apar Ye. Gladkov (al doilea badhen) și un numeros ansamblu, în care i-am redescoperit cu plăcere pe cei doi năstrușnici violoniști și în care o bogată paletă de mijloace expresive a slujit conturării, cu umor și duioșie, a unei tipologii tradiționale de mare diversitate.

Foarte tînără este și trupa Teatrului «Șalom» din Moscova, creat pe temelia vechiului și celebrului cîndva Teatru Evreiesc de Stat în care strălucise S. Mihoels. Moscoviții au prezentat spectacolul de revistă **Trenul spre fericire** — Tablouri din viața evreiască — de Arkadi Hait, în care scheciurile și cupletele alternează cu copioase pasaje muzical-coregrafice, sub priceputa conducere regizorală a lui Aleksandr Levenbook. Prospețimea, sinceritatea și exuberanța tinerească suplinesc adesea cu succes experiența profesională încă în formare a trupei, din care se detașează, prin rafinament și deplină stăpînire a instrumentelor specifice, un actor matur ca I. Levkovic, dar și tînăra impetuoasă M. Golub.

Cu mijloace modeste, dar cu o teribilă voință, demnă de tot respectul, de a-și marca prezența, Trupa Yikult din Belgia a improvizat, sub titlul **O privire în culise**, un spectacol alcătuit din fragmente de piese ale marilor clasici ai teatrului idiș, interpretate cu patos și energie de însăși conducătoarea trupei, actrița Bella Szafran, secondată de Bella Waynberg, a cărei capacitate de sugestie în pantomimă și de improvizație cu textul în mîna a adus o notă de inedit. Între recitalurile prezentate de actori din diverse țări, în primul rînd din Israel, impact emoțional deosebit a produs apariția pe scenă a unor foști compatrioți: Ion Atlas, autor și interpret al unui monolog-cuplet încărcat de nostalgie și umor, Sorina Dan, cîntăreață plină de temperament, Hanna Rieber, într-un emoționant și sobru monolog dramatic concentrînd momente din **Mama** de Karel Čapek, dar și Anabella, cu mozaicul său de «numere» ce i-au evidențiat variatele fațete ale talentului. Din Mexic a sosit Elsa Edelson, care ne-a delectat cu un compendiu de cîntece tradiționale evreiești, interpretate cu grație și umor, cu voce caldă și unduire a trupului în mișcări dansante pline de candoare și poezie.

MARGARETA BĂRBUȚĂ